

Uppsala universitets jämställdhetskommitté har givit ut en rad rapporter där kurslitteratur inom grundutbildningar analyseras ur ett genusperspektiv.

Pernilla Jonsson har här granskat kurslitteratur på A- och B-nivå under höstterminen 2001 vid den Ekonomisk-historiska institutionen. Rapporten visar att ett genusperspektiv finns representerat i kurslitteraturen, men att det utgör endast en liten andel av det totala sidantalet. Dessa sidor fördelar sig också mycket ojämnt mellan olika kurser och kursmoment. I de grundläggande läroböckerna är fortfarande ekonomisk historia könlös, eller underförstått följa mannen som norm. Det är en bild som dock ställs på ända med besked på några delkurser där genusperspektivet har låtit sig väl integreras. Ur dessa kurslitteraturens sidor träder en annan bild fram, där det exempelvis är svårt att förstå bygget av den svenska välfärdstaten eller den svenska arbetsmarknaden under efterkrigstiden eller konsekvenser av den ökade internationaliseringen och globaliseringen utan att använda kön som analytisk kategori. Rapporten innehåller förutom en genomgång av i vilken mån kvinnohistoria eller ett genusperspektiv tas upp i kurslitteraturen, även förslag på titlar som skulle kunna infogas i de befintliga kurserna.

Denna rapport kan beställas från:
Uppsala universitet
Universitetsledningens kansli,
Box 256, 751 05 Uppsala,
Fax. 018-471 16 40
www.uadm.uu.se/jamst

UPPSALA
UNIVERSITET

Syns genus i den ekonomiska historien?

En granskning av kurslitteratur på A- och B-nivå vid den ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala universitet

Av Pernilla Jonsson

Syns genus i den ekonomiska historien? En granskning av kurslitteratur på A- och B-nivå vid den ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala universitet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	2
VAD ÄR GENUSHISTORIA? VARFÖR GENUSHISTORIA?	2
GENUS I INSTITUTIONENS FORSKNING	3
AVGRÄNSNING	5
FRÅGESTÄLLNINGAR OCH METOD	5
PLATS FÖR KÖN I KURSLITTERATUREN	6
Ekonomisk-historia A1: "Allmän kurs" 20 poäng	6
Ekonomisk-historia A3: "Ekonomi och samhälle" 10 poäng	9
Ekonomisk-historia A4: "Företag, marknader och finansiella system" 10 poäng	10
Ekonomisk-historia A7: "Kvinnor, män, makt och försörjning" 10 poäng	11
EKONOMISK HISTORIA B: "FORTSÄTTNINGSKURS" 20 POÄNG	12
FÖRSLAG PÅ LITTERATUR UTIFRÅN RÅDANDE KURSUPPLÄGG	14
Ekonomisk-historia A1: "Allmän kurs" 20 poäng	15
Ekonomisk-historia A3: "Ekonomi och samhälle"	17
Ekonomisk-historia A4: "Företag, marknader och finansiella system" 10 poäng	17
"Nya" områden knyter an till flera delkursers innehåll: skapande av manligheter och etnicitet	19
Några övriga titlar med relevans för kurserna och undervisande lärare	19
Ekonomisk-historia B	20
FÖRÄNDRINGAR GENOMFÖRDA TILL VT 2002	21
SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER	22

Syns genus i den ekonomiska historien? En granskning av kurslitteratur på A- och B-nivå vid den ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala universitet

av Pernilla Jonsson

Inledning ¹

Läroböckerna är en viktig del av studenternas kunskapsinhämtande. I valet av kurslitteratur sänder vi också en tydlig signal till studenterna om vad vi som lärare anser är viktigt. Inom ekonomisk-historia liksom andra ämnen är det omöjligt att täcka upp alla aspekter av och alla perspektiv på ämnet. Man kan välja att ta upp ett perspektiv och förmedla en entydig bild av historien eller problematisera skeendena genom att ta upp olika perspektiv. Men vad som är viktigt att komma ihåg är att de perspektiv som inte presenteras, de aktörer som inte tas upp, indirekt förmedlar ett budskap till studenterna att detta inte är intressant och inte nödvändigt för att förstå den ekonomiska historien.

Kvinnohistorisk forskning och genusforskning har under de senaste decennierna expanderat kraftigt. Denna forskningsinriktning har synliggjort kvinnorna i den ekonomiska utvecklingen och givit delvis nya tolkningar av den ekonomiska historien. Men i vilken grad har genusforskningen och genusteoretiska forskningen fått genomslag i kurslitteraturen på grundutbildningen i ekonomisk-historia?

Denna rapport är gjord på uppdrag av den ekonomisk-historiska institutionen vid Uppsala universitet i samarbete med Uppsala universitetsjämsällhetskommitté. Studien ligger i linje med Uppsala universitets jämsällhetsplan 2001-2003 och institutionens jämsällhetsplan, där ett av de övergripande målen är att verka för att studenterna i möjligaste mån möter ett genusperspektiv i sin utbildning.

Vad är genushistoria? Varför genushistoria?

Vi har alla fler socioidentiteter som påverkar oss olika starkt i våra möjligheter och val i skilda situationer. Klasstillhörighet, etnicitet, ålder etc. påverkar vilken ställning och maktposition en individ har i samhället. Till dessa kategorier tillkommer även kön. Man brukar skilja på biologiskt och socialt kön, där det förra i princip är oföränderligt över tid medan det sociala, vad som betecknas som manligt/kvinnligt, är föränderligt. För att komma bort från den strikt genetiska skillnaden och inkludera de föreställningar och normer som är förknippade med skapandet av vårt sociala kön, brukar begreppet genus användas.

Genus - Kvinna eller Man - är en basstruktur som ligger till grund för hur vi organiserar vårt liv, institutioner och samhället. Skillnader finns mellan könen och i

---

* Ett stort tack till Lynn Karlsson som har hjälpt till med litteraturtips och kommenterat texten. Även Inger Humlesjö, Susanna Hedenborg, Ylva Hasselberg, Paulina de los Reyes, Sofia Murhem och Jenny Andersson har varit till stor hjälp i färdigställandet av denna rapport.

¹ Arbetet med denna studie företogs VT 2002, vilket gör att studien avspeglar litteratur och arbetsformer vid den tidpunkten. Tillägg har endast gjorts i sammanfattningen för att avspegla vissa förändringar som genomförts vid institutionen i samband med att rapporten skrevs och därefter.

föreställningar om könen vad gäller arbete, ägande, makt, kulturellt kapital och andra resurser i samhället. Målsättningen med genushistoria är att studera hur dessa skillnader skapas, förändras eller upprätthålls över tid.² Det bör dock betonas att ”Kvinna” och ”Man” är kategorier som varken är homogena eller odifferentierade.

I spåren av en ökad jämställdhetssträvan har genusperspektiv i forskning och undervisning lyfts fram i offentliga utredningar.³ Behovet av perspektivet motiveras av att genus som analytisk kategori kan blottlägga könsmissiga makthierarkier i samhället. Mönster för hur kvinnlighet och manlighet konstrueras kan synliggöras. Forskningen medför därmed möjligheter till ny kunskap, ny förståelse och nya tolkningsmöjligheter av samhället och samhällelig förändring. Därtill kan forskning, här i form av ”kvinno-” och ”mans”-historia, ha en identitetsstärkande funktion.

I stort kan man över tid se en glidning från kvinnohistoria till genushistoria och hur det kvinnliga och manliga skapas. I det inledande skedet handlade det om att synliggöra kvinnorna i den historiska processen. Kvinnor hade funnits överallt: på åkern, i verkstaden, i hemmen, i kulturen, i handeln. Men trots det var hon till stor del osynlig i historieskrivningen. I spåren av detta skrevs historia om kvinnans arbete, familjeliv, demografi, strategier och organisering. Med tiden framkom också en socialhistorisk tradition, inspirerad av historiematerialistisk historieskrivning, som utifrån teorier om patriarkat och kvinnlig underordning även försökte nytolka historien.

Under 1980-talet slog genushistoria igenom som begrepp. Poängen med att använda begreppet genus var att ställa relationen mellan könen i fokus för analysen. Män och kvinnor ses ur detta perspektiv som förhandlande aktörer, där den ena parten påverkar den andra i ett reciprokt förhållande. Utifrån genus som förklarande kategori kom forskningen i mycket att kretsa kring politik, stat, industrialisering, välfärd, marknad, utbildning och arbetsdelning. Med starka influenser från poststrukturalismen har under 1990-talet genushistorien också anammat teorier om social konstruktion. Med detta har även en utveckling mot det personliga och det biografiska kommit. Kropp, identitet, skapandet av kvinnlighet och manlighet har blivit intressanta forskningsfält.⁴ På senare år har också forskningen gått från att ifrågasätta manlig universalism till att problematisera makt i relation till genus, klass och etnicitet.

Genus i institutionens forskning

Idag är kvinno- och genushistoria centrala områden inom svensk historieforskning. En omfattande och livaktig forskning har byggts upp sedan 1960-talet. En institution där kvinnohistorisk forskning tidigt fick fäste var den ekonomisk-historiska institutionen i Uppsala. Redan på slutet av 1960-talet skrevs 2- och 3-betygsuppsatser på området, om än i begränsad skala. Genombrottet för kvinnohistoria lät dock vänta på sig till 1970- och 1980-talen. År 1977 anordnades Sveriges första symposium om kvinnoforskning. Detta blev också startpunkten för framväxten av kvinnohistoria som forskningsfält vid institutionen som bland annat givit upphov till en rad doktors- och licentiatavhandlingar. Under 1980- och delar av 1990-talet fanns ett livaktigt kvinnohistoriskt seminarium vid institutionen. Flera av de mer namnkunniga inom genushistoria som Ulla Wikander, Anita Göransson och Lena Sommestad var verksamma vid institutionen.⁵

² Florin, Christina (1996), ”Genusperspektiv på historia”, s. 59, i DS 1996:26 *Genusperspektiv på forskningen*. Stockholm: Fritzes.

³ SOU 1995:106. För en genomgång av genusperspektivets legitimitet se Harriet Ryd (1996) ”Sammanfattning”, s. 7-19, i DS 1996:26 *Genusperspektiv på forskningen*. Stockholm: Fritzes.

⁴ Florin (1996), s.59-61 och s.66.

⁵ Humlesjö, Inger – Åkerblom, Annika et al (1996), ”Ekonomisk historia, akademiska miljöer och kvinnliga forskare”, *KVT* nr 2 1996.

Under 1990-talet har ett knappt tiotal doktors- och licentiatavhandlingar med genusperspektiv skrivits vid institutionen. Trots kompetens inom området förefaller plattformen för nyrekrytering till området ha varit svag under decenniet. Det kvinnohistoriska eller genushistoriska perspektivet saknades i stort sett i nya avhandlingsarbeten.⁶ Vid mitten av decenniet försvann även flera av de disputerade forskare som bedrev forskning inom området från institutionen. På senare år har dock intresset för genusteori och genushistoria åter ökat. Idag bedriver nästan en fjärdedel av doktoranderna vid institutionen avhandlingsarbeten med ett mer eller mindre uttalat genusperspektiv. Forskning med genusperspektiv bedrivs även av disputerade forskare. En markant förändring över tid är också att allt mer av forskning med genusperspektiv bedrivs inom ramen av projekt som inte uttalat definieras som "genushistoriska". Detta skulle kunna tyda på att genusperspektiv har blivit "mainstream" inom ämnet. Fortfarande tas dock genusperspektiv främst upp av kvinnliga doktorander, men även här ses en förändring över tid där idag fler manliga doktorander och forskare har ett genusperspektiv i sin forskning.

Men vad är det för kvinno- eller genushistorisk forskning som bedrivs och vilka aspekter tas upp i forskningen? Under 1970-, 1980- och 1990-talen har mycket av forskningen inom området vid institutionen behandlat kvinnors arbete, arbetslagstiftning i förhållande till kvinnors möjlighet till arbete samt hur arbeten kodats och omkodats som kvinnliga eller manliga. I denna forskning växer bilden av kvinnor som familjeförsörjare, kvinnor i arbete inom industri och jordbruk fram. Men var kvinnor återfinns, vilka arbeten de gör har växlat över tid. Växlingar som delvis är beroende av efterfrågan på arbetskraft, teknologisk utveckling, nya sätt att organisera produktionen och förändringar i lagstiftningen.⁷

Kvinnors arbete och deltagande på arbetsmarknaden är fortfarande ett centralt tema i forskningen vid institutionen. Exempel ges bland annat på hur arbetslagstiftningens utformning har bidragit till definieringen av kvinnor och män som "olika" sorters arbetskraft. Som argument för skyddslagstiftningar betonades kvinnors ansvar för familjen och män som familjeförsörjare. En argumentation som fick konsekvenser för bägge könen. Kvinnors ställning på arbetsmarknaden försvagades och ett fortsatt förbiseende av mäns arbetsförhållanden och deras familjeansvar. Även betydelsen av kön samt synen på mäns och kvinnors plats i samhället och på arbetsmarknaden undersöks. Detta tas bland annat upp i förhållande till socialdemokratisk arbetsmarknadsbekämpning och utformningen av svensk skattepolitik under efterkrigstiden.⁸

I projektet "Manliga industriarbetsplatser – kvinnliga arbetare" behandlas de perioder, under andra världskriget och på 1970-talet, då kvinnor i ökad grad klev in på traditionellt manliga arbetsplatser i tungindustri. Inom projektet ställs frågan hur det var att som kvinna ta detta kliv. Hur bemöttes man av manliga arbetskamrater och chefer? Vilka strategier hade dessa kvinnor för att ta till vara sina intressen? Den genusuppdelade arbetsmarknaden är också i fokus för en studie av hur arbetsmarknadens parter har agerat under efterkrigstiden när det gäller deltidsarbeten inom detaljhandeln och ett projekt där

---

⁶ Humlesjö – Åkerblom et al (1996).

⁷ Exempelvis Wikander, Ulla (1988), *Kvinnors och mäns arbeten, Gustavsberg 1880-1980: genusarbetsdelning och arbetsdegradering vid en porslinsfabrik*, Lund. Sommestad, Lena (1992) *Från mejerska till mejerist. En studie i mejeriyrkets maskuliniseringsprocess*, Lund. Irlinger, Irma (1990), *TCO och kvinnorna 1944-1974. Studie av TCOs och SIFs arbetsmarknadspolitik och behandlingen av lika lön för lika arbete*, Uppsala. Om professionalisering och manligt övertagande av kvinnliga arbetsuppgifter även Romlid, Christina (1998), *Makt, motstånd och förändring. Vårdens historia speglad genom det svenska barnmorskeväsendet 1663-1908*, Stockholm. Bl.a. Karlsson, Lynn (1995), "Mothers as breadwinners. Myth or reality in early Swedish industry" (*Uppsala papers in economic history*, research report no. 39), Uppsala. Åkerblom, Annika (1998), *Arbetskydd för kvinnor. Kvinnlig yrkesinspektion i Sverige 1913-1948*, Uppsala. Jonsson, Inger (1994), *Linodlare, väverskor och köpmän. Linne som handelsvara och försörjningsmöjlighet i det tidiga 1800-talets Hälsingland*, Uppsala. De los Reyes, Paulina (1992), *The Rural Poor. Agrarian Changes and Survival Strategies in Chile 1973-1989*, Uppsala.

⁸ Lynn Karlssons forskningsprojekt "Perspectives on Gendered Labor Legislation in Sweden during the 20th Century", Viktoria Bergströms "Skattepolitik och kön" och Rebecka Svenssons "Socialdemokratisk arbetslöshetsbekämpning under mellankrigstiden på lokal nivå."

utvecklingen av arbetsmarknaden i Uppsala län under 1990-talet problematiseras utifrån såväl genus som etnicitet.⁹

Men genus är inte bara intressant i relation till arbete utan även i relation till företagande. Ledarskap är fortfarande förknippat med manlighet och få kvinnor återfinns på toppositioner inom näringslivet. Vid institutionen bedrivs ett projekt som tar upp aspekter på företagande och kön. I detta problematiseras och analyseras kvinnors och mäns konkurser och synen på orsaker till mäns och kvinnors konkurser.¹⁰

En rad andra teman tas upp utifrån ett genusperspektiv i forskningen vid institutionen. Exempel på pågående forskning är studier av vem som tog hand om de små barnen och hur de togs omhand 1750-1850, makt och arbetsdelning inom hushåll, vem som gjorde vad inom svenskt jordbruk 1870-1945 och varför fler kvinnor än män lämnat jordbruket, hur arbetare kommit att definieras som man i framväxten av svensk fackföreningsrörelse, kvinnors och mäns sparande etc.¹¹ Således är och har en rik flora av forskning inom området varit representerad inom institutionen.

Avgränsning

Studien omfattar i vilken mån studenter på grundutbildningen i Ekonomisk-historia i Uppsala på A- och B-nivå mötte ett genusperspektiv eller kvinnohistoria i kurslitteraturen ht 2001. Det är på denna nivå flertalet av den ekonomisk-historiska institutionens studenter återfinns. Det är också utifrån dessa mer ämnesövergripande kurser studenterna presenteras för ämnet. Denna presentation bör påverka om studenterna fortsätter med studier inom ämnet och hur de väljer att själva fördjupa sig vid fortsatta studier.

Frågeställningar och metod

I studien ingår en kvantitativ undersökning av i vilken omfattning kvinnohistoria och genushistoria behandlas i kurslitteraturen. Vidare granskas litteraturens innehåll i förhållande till delkursens övergripande syfte. Slutligen presenteras ett urval av ytterligare litteratur som skulle kunna vara relevant för grundläggande studier i ekonomisk historia. Genomgången har gjorts utifrån de för ht 2001 fastställda kurslistorna. Kurser aktuella för studien har varit:

- Ekonomisk-historia A1, ”Allmän kurs” 20 poäng.
- Ekonomisk-historia A3, ”Ekonomi och samhälle” 10 poäng.
- Ekonomisk-historia A4, ”Företag, marknader och finansiella system” 10 poäng.
- Ekonomisk-historia A7, ”Kvinnor, män, makt och försörjning” 10 poäng.

---

⁹ I projektet ”Manliga industriarbetsplatser – kvinnliga arbetare” ingår Maths Isacson, Lina Rylander och Inger Jonsson. Deltidsarbete och kön studeras av Inger Jonsson i projektet ”Deltiden, detaljhandeln och parterna” men även av Joa Bergold i projektet ”Delad tid, delad plats. Diskussionen om kvinnor och deltidarbete 1945-80”. Kön och etnicitets betydelse på arbetsmarknaden i Uppsala län studeras i forskningsprojektet ”Den kategoriserande modellen” av Julia Peralta.

¹⁰ ”Kvinnor och mäns företagskonkurser” bedrivs av Maria Lindgren.

¹¹ Exempelen är hämtade från Susanna Hedenborgs pågående studie ”Reproduktionens resurser – spädbarnsvård i stagnationens Stockholm 1750-1850”. Makt och arbetsdelning inom hushåll studeras av Malin Jonsson i förhållande till hemslöjd i Dalarna och tidigare har även temat behandlats av Rydén, Göran – Florén, Anders (1992), ”Arbete, hushåll och region: tankar om industrialiseringsprocesser och den svenska järnhanteringen” (*Uppsala Papers in Economic History*, research report, 29), Uppsala. Om konstruktion av manlighet och fackföreningar se Inger Humlesjös forskning om Typografiska Föreningen i Stockholm 1846-1876 och tidigare även Salmonsson, Göran (1998), *Den förståndiga viljan. Svenska Järn- och metallarbetarförbundet 1888-1992*, Uppsala. Kristina Lilja och Hilda Hellgrens arbeten inom ”Sparprojektet”, Mats Morell studie ”Jordbruket i industrisamhället” som ingår i *Det svenska jordbrukets historia*, bd. 4, Stockholm, och ett pågående arbete om kvinnor inom svenskt jordbruk..

- Ekonomisk-historia B, "Fortsättningskurs" 20 poäng.

Utifrån kurslistorna för dessa har litteratur som behandlar kvinnohistoria eller har ett genusperspektiv identifierats utifrån titel, genomläsning av litteraturen och i samråd med undervisande lärare. De frågor som har ställts är:

1. Hur stort utrymme har genusperspektivet i kurslitteraturen på de olika delkurserna?
2. Är det traditionell kvinno- eller genushistoria som presenteras?
3. Hur förhåller sig innehållet i litteraturen med genusperspektiv till delkursernas syfte?

Det är således både en kvantitativ och en kvalitativ bedömning av kurslitteraturen som görs. Utrymmet som ges åt genusperspektivet beräknas utifrån dess sidantal i proportion mot delkursens totala kurslitteraturs sidantal.

Plats för kön i kurslitteraturen

Nedan presenteras en genomgång av litteraturen kurs för kurs. Inledningsvis presenteras kurslistan för kursen och en redogörelse för syfte och mål med kursen. Därefter presenteras litteraturen med betoning på litteratur som tar upp ett kvinnohistoriskt eller ett genusperspektiv. Dessutom diskuteras hur stor andel av kurslitteraturen denna litteratur utgör och i vilken mån den är väl integrerad och hänger samman med litteraturen i övrigt samt kursens syfte och mål.

Ekonomisk-historia A1: "Allmän kurs" 20 poäng

Kronologisk översikt kurs 10 poäng

Kurslitteraturen innefattar:

- Andersson, Perry, *Övergångar från antiken till feodalismen*. Cavefors 1995.
 Gunnarsson, C. – Rojas, M., *Tillväxt, stagnation, kaos. En institutionell studie av underutvecklingens orsaker och utvecklingens möjligheter*. Stockholm: SNS 1995.
 Hedlund, s. – Sundström, N., *Rysslands ekonomiska reformer; en studie i politisk ekonomi*. Stockholm: SNS 1996.
 Hirdman, Yvonne m. fl., *Kvinnohistoria*. Stockholm: Utbildningsradion 1992.
 Magnusson, Lars, *Sveriges ekonomiska historia*. Stockholm: Tidens förlag 1997.
 Rider, Christine, *En introduktion till ekonomisk historia*. Malmö: Liber 1998.
 Sandelin, B. – Tratwein, H-M. – Wundrak, R., *Det ekonomiska tänkandets historia*. Stockholm: SNS 2001.
 Stearns, P., *Den industriella revolutionen i världshistorien*. Malmö: Liber Hermods 1995 del 1.
 Äventyret Sverige – *En social och ekonomisk historia*. Stockholm: Utbildningsradion 1993.

Totalt ca 2455 sidor

Den kronologiska översikt kursen i ekonomisk-historia är det första mötet med ämnet för huvuddelen av institutionens studenter. Den är därmed viktig för att presentera ämnet och lägga grunden för vad ekonomisk-historia "är".

Kursen syftar enligt kursplanen till att ge kunskap om samhällsekonomisk och social utveckling i ett brett geografisk perspektiv från antiken till idag. Historiska och nutida betingelser för ekonomisk utveckling studeras. Men tyngdpunkten ligger främst på 1900-talets

utveckling. I kursplanen uttrycks det explicit att ett genushistoriskt perspektiv ska vara integrerat i delkursen.¹²

Den första delkursen, på 10 poäng, är ”Ekonomi och ekonomiska system i historiskt perspektiv”. Kursen inleds med studier av ekonomiska system och materiell utveckling från antiken till det industriella genombrottet (300 f.kr till 1850). Europas och Amerikas ekonomiska historia ges en översiktlig genomgång medan den svenska utvecklingen belyses mer ingående. Stor vikt läggs vid övergångar mellan olika ekonomiska system. Begrepp som ”feodalism”, ”kapitalism”, ”marknadsekonomi” tas upp, definieras och problematiseras.

Efter de stora svepen över årtusenden läggs kursens fokus på den ekonomiska utvecklingen efter Västeuropas industriella genombrott (1850-1999). Under detta moment fortsätter den översiktliga genomgången av internationell och svensk ekonomisk historia, men perspektivet vidgas med utblickar mot Japan, Kina, delar av Sydostasien och Latinamerika. Särskilt fokus läggs vid ekonomins dynamik, kriser och utvecklingen inom ekonomins olika sektorer samt på välfärdsstatens uppbyggnad.

Kursens innehåll är således brett och spänner över lång tid och flera kontinenter. I betydligt lägre grad spänner den över kvinnors historiska erfarenheter. Ungefär 10 procent av sidantalet i den rekommenderade kurslitteraturen behandlar kvinnor i den ekonomiska utvecklingen eller de historiska förloppet ur ett genusperspektiv.

I kursens huvudböcker (Magnusson, Rider och Stearns) skymtar kvinnans roll i historien förbi. Mer explicit behandlas kvinnors erfarenheter på ett tiotal sidor i form av tilläggshistoria, främst i relation till kvinnans förändrade situation på arbetsmarknaden under industri- och tjänstesamhällets framväxt.

I den övriga litteraturen lyser kvinnor och ett genusperspektiv i stort sett med sin frånvaro med undantag för Hirdmans *Kvinnohistoria*. Boken är en antologi med texter som behandlar den för delkursen aktuella tidsperioden: från kvinnors liv i antika Aten och Rom till kvinnor inom den tidiga industrin och tjänstesamhället. Texterna är välskrivna och belyser många intressanta aspekter av kvinnors liv och arbete samt problematiserar könsbegreppet.

Flera av texterna tar upp för kursen intressanta aspekter som kvinnor inom industri- och tjänstesektorn, kvinnors rätt till ägande och giftermålets betydelse för kvinnors rättsliga ställning. I flertalet texter ligger dock tonvikten på teman av mer socialhistorisk karaktär, som prostitution och nativitet. Dessa har få beröringspunkter med övrig litteratur i kursens nuvarande uppläggning. Även om texterna belyser intressanta aspekter förknippade med den socioekonomiska förändringen är inte dessa teman väl integrerade med kursens övriga och huvudsakliga innehåll. För att texterna ska kunna problematisera och interageras med kursens innehåll i övrigt krävs stort engagemang och kunskap av undervisande lärare på delkursen.

Tematiska fördjupningskurser 10 poäng

Kurslitteraturen innefattar:

- Bladh, C., ”Kvinna med eget företag”, i SOU 1997:113 *Mot halva makten - elva historiska essäer om kvinnors strategier och mäns motstånd*. Stockholm: Fritzes 1997.
- Bengtsson, T. – Ohlsson, R., ”Sveriges befolkning – myter och verklighet” i *Äventyret Sverige. En ekonomisk och social historia*. Stockholm: Utbildningsradion 1993.
- Boksjö, A. – Lönnborg-Andersson, M., ”Svenska finanskriser – orsaker, förlopp, åtgärder och konsekvenser” (*Uppsala Papers in Financial History*, No.2). Uppsala 1994.
- Crosby, A. W., *Den ekologiska imperialismen. Europas biologiska expansion 900-1900*. Stockholm: SNS 1999.
- de los Reyes, Paulina, ”I skärningspunkten mellan genus och etnicitet. Ett ekonomiskt historiskt perspektiv på invandrarkvinnor i svenskt arbetsliv”, i *Arbetsmarknad och arbetsliv*, nr 1 1998.

¹² ”Ekonomisk historia. Allmänna upplysningar om kursplaner HT 2001” (Stencil. Ekonomisk-historiska institutionen. Uppsala universitet), s. 25-27.

Göransson, A., "Kön, släkt och ägande. Borgerliga maktstrategier 1800-1850", *Historisk tidskrift*, 1990, nr. 4.
 Larsson, M., *Staten och kapitalet. Det svenska finansiella systemet under 1900-talet*. Stockholm: SNS 1998.
 Larsson, M. – Lönnborg-Andersson, M., "Institutioner och organisationer på den svenska bankmarknaden. Erfarenheter från bankkrisen" (*Uppsala Papers in Financial History, No. 8, 1996/97*). Uppsala 1997.
 Larsson, M. – Sjögren, H., *Vägen till och från bankkrisen*. Stockholm: Carlssons 1995.
 Livi-Bacci, M., *A, Concise History of World Population*. Cambridge Mass. 1997.
 Lundh, C. – Olsson, R., *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*. Stockholm: SNS 1994.
 Maddison, A., *Dynamic Forces in capitalist Development. a Long-Run Comparative View*. Oxford University Press 1991.
 Magnusson, Lars, *Den tredje industriella revolutionen och den svenska arbetsmarknaden*. Stockholm: Rabéns Prisma 1999.
 Schmitz, C.J., *The Growth of Big Business in the United States and Western Europe 1850-1939*. McMillian Press Ltd. 1993.
 Schön, L., "Omvandling och internationellt beroende", i *Äventyret Sverige*. Stockholm: Utbildningsradion 1993.
 Sommestad, L. "Jordbrukets kvinnor i den svenska modellen", *Historisk Tidskrift* nr 4 1995.
 Jonsson, U., "Kommentar till Lena Sommestad Jordbrukets kvinnor i den svenska modellen", *Historisk Tidskrift* nr 4 1995.
 SOU 1998:6, "Mot kvinnors ekonomiska oberoende av män" och "Arbetsmarknaden". Stockholm: Fritzes 1998.
 Sundin, E., "Den offentliga sektorns omvandling och kvinnor och mäns företagande inom typiskt kvinnliga sektorer", i *SOU 1997:83 Om makt och kön- i spåren av offentliga organisationers omvandling*. Stockholm: Fritzes 1997.
 Sölvell Ö. – Zander, I. – Porter, M. E., *Advantage Sweden*, Stockholm: Nordstedt juridik förlag 1991.

Totalt ca 2823 sidor

Efter den första delkursens översikt erbjuds studenterna fem tematiska kurser. Dessa syftar till att ge studenterna fördjupad kunskap i några av de områden som behandlats i den föregående kronologiska översiktskursen. I delkursen med tematiska fördjupningar förekom följande teman under ht 2001:

- Efterkrigstidens svenska arbetsmarknad.
- Den finansiella sektorns utveckling.
- Konjunkturer och ekonomiska kriser.
- Marknader och företagsutveckling.
- Befolkning, ekonomi och ekologi – det långa perspektivet.

Inte heller i de tematiska fördjupningskurserna har ett genus- eller kvinnohistoriskt perspektiv något större utrymme i kurslitteraturen. Även här utgör sidantalet där detta explicit tas upp endast drygt en tiondel av kurslitteraturen.

Det bör dock noteras att dessa är mycket ojämnt fördelade över de fem teman som studenterna studerar. I stort sett är det endast i litteraturen inom områdena "Efterkrigstidens svenska arbetsmarknad" och "Marknader och företagsutveckling" ett genushistoriskt perspektiv återfinns och utgör en större andel av kursens sidantal. Genusperspektiv eller en mer kvinnohistorisk vinkling saknas i princip helt på de övriga tre teman studenterna möter.

Inom områdena "Efterkrigstidens svenska arbetsmarknad" och "Marknader och företagsutveckling" är de texter med genusperspektiv som studenterna möter väl integrerat med kursinnehållet i stort. Texterna problematiserar en övergripande könsneutral bild av den svenska arbetsmarknaden och företagande. Problemområden som nämns i förbifarten i mer övergripande litteratur fångas upp i artiklar som mer ingående belyser och diskuterar kvinnors och mäns olika position och aktiviteter samt konsekvenserna av den för den ekonomiska utvecklingen.

På delkursen "Efterkrigstidens svenska arbetsmarknad" ingår Lena Sommestads artikel "Jordbrukets kvinnor i den svenska modellen", Paulina de los Reyes artikel "I skärningspunkten mellan genus och etnicitet" och texter ur SOU 1998:6.

I artikeln "Jordbrukets kvinnor i den svenska modellen" behandlas den svenska modellen utifrån ett könsperspektiv. Den offentliga sektorns framväxt har och är av stor betydelse för kvinnors möjlighet till förvärvsarbete och framväxten av ett "tvåförsörjarsystem". Ett system som skiljer den svenska välfärdsmodellen från flera andra europeiska länder. Artikeln tar sin utgångspunkt i denna skillnad, snarare än traditionell forsknings klass-

och arbetsmarknadsperspektiv. För att förklara utvecklingen mot en statlig politik som uppmuntrar att både man och kvinna förvärvsarbetar drar författaren linjerna bak till kvinnornas ställning inom traditionellt svenskt jordbruk. Småbrukarkvinnornas erfarenhet av arbete, deras kulturella och politiska inflytande spelade en avgörande roll på vägen mot senare decenniernas expanderande offentliga sektor och "statsfeminism".

Paulina de los Reyes artikel "I skärningspunkten mellan genus och etnicitet" och texterna ur SOU 1998:6 belyser skillnaderna beroende av kön och etnicitet på den svenska arbetsmarknaden. de los Reyes artikel fokuserar på hur bilden av invandrarkvinnan som en problemgrupp på arbetsmarknaden vuxit fram. Författaren tar oss med på historisk exposé över en arbetsmarknad där både könssegregering och etnisk differentiering befästs. I texterna ur SOU 1998:6 får läsaren bilden av en både horisontellt och vertikalt könssegregerad arbetsmarknad i siffror. Skillnader mellan i könen i arbetstid, löner och förmåner belyses och diskuteras.

På delkursen "Marknader och företagsutveckling" tas kvinnors roll i släkt och företag, kvinnligt företagande och dess under lång tid speciella rättsliga särställning upp. Anita Göransson artikel "Kön, släkt och ägande" behandlar frågan: hur ingriper det sociala könssystemet i och påverkar kapitalägarnas verksamhet och borgerlighetens formering till klass? Framförallt är intresset riktat mot motiven bakom att fabriksägare i Norrköping var släkt med varandra genom giftermål eller på annat sätt i större utsträckning än andra grupper. Göransson ger först en kort översikt över släkt- och arvssystem, företags- och bolagsformer i Sverige under 1700- och 1800-talet. Därefter tydliggör hon betydelsen av familj, släkt nätverk och andra nätverk under en period då effektiva institutioner för industrikapitalistisk verksamhet saknades, exempelvis en utvecklade kreditmarknad, avsaknad av allmänt tillgänglig utbildning och dåliga kommunikationer. Kvinnors formella underordning och villkorliga tillgång till kapital och försörjningsmedel påverkade giftermålets utformande. Giftermål var ett sätt att säkra kapital- och kunskaps tillgången. Genom institutionella förändringar skildes företag allt mer från familj och hushåll. Samtidigt reserverades den offentliga sfären åt männen, medan den privata sfären knöts till kvinnan. Kvinnans roll blev att odla det sociala nätverket och skapa en social och kulturell plattform. De byggde upp hushållets och därmed företagets ställning utåt.

I Christin Bladhs artikel "Kvinna med eget företag" får vi en översikt av kvinnors rättsliga ställning som företagare under 1700- och 1800-talet. Ett mönster som kan ses är att manliga branschorganisationer (skrån) motarbetade kvinnorna medan statliga myndigheter försökte att underlätta för fattiga kvinnor att försörja sig. Kort sagt fanns det två möjligheter att driva rörelse i det förindustriella samhället: bli änka efter en mästare, eller att gifta sig tillräckligt fattigt. Först 1864 fick män och kvinnor formellt lika rättigheter att driva en rörelse. Det gällde dock inte helt ut gifta kvinnor förrän gifta kvinnor blev myndiga 1920. Artikeln ger också levande skildringar av kvinnliga företagares situation som bland annat månglerskor och krögerskor.

Ekonomisk-historia A3: "Ekonomi och samhälle" 10 poäng

Kurslitteratur:

- Alcroft, D., *The European Economy 1914-1990*. Routledge 1993.
- Lavigne, M., *The Economics of Transition. From Socialist Economy to market Economy*. New York: St Martins Press 1999.
- Lewis, W. A., *Världens ekonomi*. Malmö: Liber 1983.
- Rider, Christine, *En introduktion till ekonomisk historia*. Malmö: Liber 1998.
- Rosenberg, N. – Birdzell, L. G., *Västvärldens väg till välstånd*. Stockholm: SNS 1991.
- Sandelin, B. – Tratwein, H-M. – Wundrak, R., *Det ekonomiska tänkandets historia*. Stockholm: SNS 2001.
- Schön, L., *En modern svensk ekonomisk historia. tillväxt och omvandling under två sekel*. Stockholm: SNS 2000.
- Stearns, P., *Den industriella revolutionen i världshistorien*. Malmö: Liber Hermods 1995 del 1.

Totalt ca 2550 sidor

Förutom översiktskursen inom ekonomisk-historia erbjuder institutionen i Uppsala en ingång till ämnet som har fokus främst på den moderna ekonomins grundläggning. Kursen vänder sig särskilt till ekonomstudenter. Kursen syftar till att ge grundkunskaper om främst europeisk och svensk ekonomisk utveckling från industrialiseringens start i Storbritannien på 1700-talet till framväxten av dagens tjänstesamhälle. Särskild tonvikt läggs på utvecklingen under 1900-talet och samspelet mellan institutionell förändring och ekonomisk utveckling.¹³

Kursen behandlar ekonomisk utveckling och industrialisering i ett brett perspektiv. Ekonomisk politik och ekonomiska idéer och deras roll i den ekonomiska utvecklingen behandlas. I likhet med den kronologiska översiktskursen (Ekonomisk-historia A1) och i än högre grad, lyser dock forskning kring kvinnors roll i den ekonomiska utvecklingen och forskning med genusperspektiv i stort sett med sin frånvaro.

I två av huvudböckerna (Schön, Rider) finns uppslag för att vidare problematisera kvinnors och mäns villkor. Det är dock främst i fråga om kvinnors arbete under industrialiseringen och därefter som belyses. En strävan att integrera forskning med genusperspektiv och kvinnors roll i den ekonomisk-historiska utvecklingen kan delvis ses hos Lennart Schöns i *En modern svensk ekonomisk historia*. Kvinnor synliggörs i den historiska processen om än på ett fåtal av bokens många sidor. Kvinnors situation, främst på arbetsmarknaden, lyfts fram som tillägg till den övriga beskrivningen. Litteraturen kan därmed ge undervisande lärare öppningar att integrera kvinnohistoria och omtolkningar av den historiska processen utifrån ett genusperspektiv även om det inte är väl representerat i kurslitteraturen.

Ekonomisk-historia A4: ”Företag, marknader och finansiella system” 10 poäng

Kurslitteratur:

Glete, J., *Nätverk i näringslivet*. Stockholm: SNS 1994.

Hunt, E. S. – Murray J. M., *Företagande och handel i det medeltida Europa 1200-1550*. Stockholm: SNS 2001.

Larsson, M., *Staten och kapitalet. Det svenska finansiella systemet under 1900-talet*. Stockholm: SNS 1998.

North, Douglass C., *Institutionerna, tillväxten och välståndet*. Stockholm: SNS 1990.

Wilson, J. F., *British business history, 1720-1994*. Manchester: Manchester University Press 1995.

Totalt ca 1600 sidor

Även detta är en introduktionskurs som främst vänder sig till ekonomistuderande och som ofta kombineras med den ovan beskrivna kursen A3. Syftet är att studenterna ska få en fördjupad kunskap i företagandets utveckling och finansiella system.

Kursens fokus ligger främst på institutionell teoribildning och begrepp med anknytning till företagandets villkor och utveckling. Detta belyses utifrån handelns och företagandets förutsättningar och utveckling från medeltiden till idag, med tyngdpunkt på perioden efter 1850.

I litteraturen åskådliggörs marknadsekonomis spel: mekanismerna, aktörerna, spelplanerna. Detta görs både på ett teoretiskt plan och i konkreta exempel ur det historiska skeendet både före, under och efter det industriella genombrottet. Studenterna får på makro-, meso- och mikronivå möta företagare och deras strategier för att anpassa sig efter tidens ekonomiska, sociala och politiska klimat. Däremot tar inte litteraturen upp något om kvinnor som företagare och deras roll i den ekonomiska utvecklingen.

---

¹³ ”Ekonomisk historia”, s. 38.

Ekonomisk-historia A7: ”Kvinnor, män, makt och försörjning” 10 poäng

Kurslitteratur:

- Berner, B., *Sakernas tillstånd*. Stockholm: Carlssons 1996.
- de Groot, G., Schrover, M. (eds.) *Women Workers and Technological Change in Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. London: Taylor and Francis 1995.
- Wikander, U. – Manns, U. (red.), *Det evigt kvinnliga. En historia i förändring*, Lund: Studentlitteratur 2001.
- Florin, C., ”Genusperspektivet på historia”, i Ds 1996:26, *Genusperspektiv i forskningen*. Stockholm: Fritzes.
- Hirdman, Y. m.fl. *Kvinnohistoria*. Stockholm: Utbildningsradion 1992.
- Jordansson, Birgitta, *Den goda människan från Göteborg*. Göteborg 1998.
- Norlander, Kerstin, *Människor kring ett företag. Liljeholmens stearinfabrik AB 1872-1939*. Göteborg 2000.
- Momsen, Janet Henshall, *Women and Development in the Third World*, London. Routledge 1991.
- Östberg, Kjell, *Efter rösträtten. Kvinnors utrymme efter det demokratiska genombrottet*, Stockholm: Symposium 1997.

Litteratur enligt lärarens anvisningar för PM-skrivande ca 500 s.

Kursen ges endast på höstterminen och på kvällstid. Den syftar till att problematisera ekonomisk förändring och ekonomisk utveckling ur ett genusperspektiv. Tonvikten ligger på utvecklingen i Sverige från 1850 och framåt. Kursen behandlar ett brett fält från kvinnors och mäns ställning i hushåll, släkt, arbete och politisk offentlighet till reproduktionsarbetets roll i den ekonomiska utvecklingsprocessen.¹⁴ Kön som analytisk variabel är såldes utgångspunkten för kursen och genusperspektivet är därmed väl integrerat i denna kurs.

I litteraturen lyfts kvinnor och kvinnors betydelse i den ekonomiska och politiska utvecklingen fram. Maktrelationer analyseras utifrån ett genusperspektiv och belyses med kvinnor som mödrar, arbetare och företagare under 1800-och 1900-talets Europa och i tredjevärlden idag.

En frågeställning som genomsyrar kursen är: Hur kan dagens ojämlika fördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män förklaras, och hur ska sambanden mellan könsrelationernas utformning och det ekonomiska systemet förstås? Det är även utgångspunkten för Kerstin Norlanders *Människor kring ett företag*. I bokens inledande del behandlas hur institutionella faktorer som föreställningar om sociala relationer i ett agrart socioekonomiskt system och i lagstiftningen stadfästa rättigheter utifrån kön, ålder och civilstånd påverkade hur kapital och arbetskraft ställdes till förfogande och infogades i det framväxande industrisamhället. I denna process förändrades könsrelationerna samt kvinnors och mäns tillgång till maktresurser. Problematiken belyses bland annat utifrån arbetsorganisation, lönearbete och lönenivå vid Liljeholmens stearinfabrik i förhållande till köns- och klasstillhörighet.

Könsarbetsdelningen och könskodning av arbeten är även temat i antologin *Women Workers and Technological Change in Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Den ger en bred bild av omfattningen av kvinnligt arbete under industrialiseringens framväxt och mognadsfas inom allt från den holländska textilindustrin till den engelska byggbranschen och mejerier i Sverige. I texterna problematiseras den traditionella synen på genusarbetsdelning där teknisk utveckling innebär att yrkesskickliga män ersätts med utbildad kvinnlig arbetskraft. Studier från olika industrier och företag belyser vad ny teknologi har fått för konsekvenser och hur den har påverkat den sociala organiseringen av arbetet. Ur dessa studier på mikronivå växer en komplex bild där teknologisk förändring i sig inte bestämmer könsstrukturen i arbetet utan snarare hur den introduceras och i vilket socialt sammanhang.

Teknisk förändring och kön är teman som delvis anknyter till Boel Berners *Sakernas tillstånd*. Boken behandlar mäns och kvinnors sakkunskap, synen på vad som innefattades i denna kunskap och hur en viss sorts ”man” och ”kvinna” – ingenjören och

---

¹⁴ ”Ekonomisk historia”, s. 43.

husmodern – skapades. Boken belyser hur medelklassens könsuppdelade modernitet och teknikintresse kom att genomsyra vardagen i svenska hem. Den problematiserar också den samhällsvetenskapliga diskussionen om experternas roll och sätter in den i ett klass- och könssammanhang.

Birgitta Jordansson och Kjell Östberg tar upp kvinnliga och manliga politiska strategier. Östbergs *Efter rösträtten* tar upp frågan om kvinnors och mäns olika tillgång till politisk makt. Avstamp tas i vad många sett som en slutpunkt – kvinnlig rösträtt – och berör den även idag aktuella kampen mellan manligt och kvinnligt. I texten skildras det kompakta manliga motståndet mot att släppa in kvinnor på den politiska arenan och kvinnors strategier för att kringgå och komma igenom detta motstånd. Bilden av kvinnor som politiskt okunniga, omogna och ointresserade står i bjärt kontrast till den breda kvinnopolitiska verksamheten inom fackföreningar, kvinnoförbund, husmodersföreningar etc. Kvinnor slog sig in på den politiska arenan men särorganisering var mer regel än undantag under mellankrigstiden. Detsamma gällde för männen: akademin, den högre sfären inom förvaltning och näringsliv m.m. var i princip herrklubbar. När kvinnor och män fanns inom samma organisation inträdde omedelbart kvinnlig underordning. Kvinnor fick gärna sköta politiska områden som hem, omsorg, reproduktion men gjorde sig icke besvär inom dem som männen av tradition betraktade som sina områden. I processen mot politisk makt vann kvinnor betydande framgångar och många av kvinnornas viktigaste frågor kom högt upp på den politiska dagordningen under mellankrigstiden. Men den politiska representationen förblev fortsatt låg och genusarbetsdelningen bestod.

Jordanssons *Den goda människan från Göteborg* visar att genus är en mycket användbar analytisk kategori för att belysa fattigvård som ett politiskt fält och dess utveckling. Ett fält som åter har fått politisk aktualitet. Jordansson lägger fokus särskilt på fattigvårdens ideologiska dimension och dess förankring i intimsfären: hemmet, familjen, reproduktionen. Den gällande genusordningen kom att prägla både den offentliga fattigvården och välgörenhetsarbetet. Den borgerliga normen formade hur kvinnor och män var verksamma: på ett ”manligt” politiskt plan och som ”kvinnliga” välgörenhetsarbetare utan tillgång till auktoritativa positioner. Men den bestämde även hur fattigvården utformades. Den offentliga fattigvården representerade ”fadern”, medborgaren som satte ramarna och definierade skötsamhet utifrån den privata sfärens normer. Den kvinnliga välgörenhetsarbetaren var ”modern” som stod för det praktiska arbetet, fostran och omvårdnad.

Dagens samhälle är inte heller befriat från skillnader i hur modernisering och ekonomisk utveckling påverkar kvinnor och män. I Janet Henshall Momsens *Women and Development in the Third World* beskrivs regionala mönster i könsskillnader i livslängd, utbildning och arbete och hur de påverkats av kapitalismens utbredning. Utifrån studier från olika utvecklingsländer visar författaren på att mäns och kvinnors roller i familj och arbetsliv varken är lika eller fasta.

Bredare men mindre sammanhållna utblickar över kvinnohistoria i ett längre svenskt och europeiskt perspektiv ges i antologierna *Det evigt kvinnliga* och *Kvinnohistoria*.

Ekonomisk historia B: ”Fortsättningskurs” 20 poäng

”Fördjupningar och tillämpningar i ekonomisk historia, 10 poäng”

Litteratur:

Jarrick, A. – Söderberg, J., *Praktisk historieteori*. Stockholm: Almqvist & Wiksell 1993.

Körner, S. – Wahlgren, L., *Praktisk statistik*. Lund: Studentlitteratur 1996.

Engelbertsson, B. – Karlsson, L., “Seminarieuppsatsen. En genomgång av formella krav” (*UppsalaPapers in Economic History*, Basic Reading No. 5). Uppsala 1998.

Nyberg, K., "Att formulera och lösa vetenskapliga problem. En introduktion till uppsatsskrivande i ekonomisk historia. (*Uppsala Papers in Economic History*, Basic reading No. 10). Uppsala 1998. 600 sidors urval av artiklar enligt övningsexemplen i Jarrick & Söderbergs bok.

Totalt ca 1200 sidor

Syftet med kursen är att fördjupa kunskaperna i ämnets arbetsmetoder, hantering av källmaterial och mätmetodik. I kursens första del moment introduceras vetenskapsteoretiska frågeställningar. Studenterna läser ett stort urval artiklar där de tränas i att pröva teorier och i källkritik. Historiska förklaringar belyses och diskuteras. I den andra delen ska studenterna tillägna sig grundläggande färdigheter i att beskriva och kvantifiera data med grafiska och numeriska redovisningssätt. Kursen avslutas med att studenterna självständigt författar en uppsats och opponerar på en kurskamrats uppsats.¹⁵

Kurslitteraturen tar inte explicit upp genusteori men området inom forskningen berörs. Den förnyelse av källkritik som kommit med ett ökat intresse för kvinnohistoria behandlas på fem av de 170 sidorna i Arne Jarrick och Johan Söderbergs *Praktisk historieteori*. Därutöver kommer även både kvinnohistoria och genusteori in då texter med detta innehåll tas upp som exempel i boken. I boken tas 34 artiklar upp som exempel att diskutera frågeställningar, prövbarhet etc. utifrån. Av dessa har 6 ett genusperspektiv. Under kursens andra mer praktiska del finns kön med som en kategori i exemplen hur datamaterial kan behandlas.

Industrialisering, internationalisering och globalisering – den ekonomiska tillväxtens moderna historia, 10 poäng

Cain, P.J. – Hopkins, A. G., *British Imperialism: Innovation and Expansion*. London: Longman 1993.

Chandler, A. D. (1990), *Scale and Scope*. Cambridge Mass.: Belknap Press 1993.

Hirst, Paul & Thompson, Grahame, *Myten om den globala ekonomin*. Stockholm: Atlas 1998.

Hoogvelt, Ankie, *Globalisation and the postcolonial world: the new political economy of development*. Basingstoke: MacMillan Press 1997.

Kenwood, A. G. – Lougheed, A. L., *Den internationella ekonomins tillväxt 1820-1990*. Lund: Studentlitteratur 1996.

The British Industrial Revolution. An Economic perspective, (ed.) Mokyr, J. Boulder: Westview Press 1993.

Korzeniewicz, Miguel, "Commodity Chains and Marketing Strategies: Nike and the Global Athletic Footwear Industry" i Gereffi, Gary & Korzeniewicz, Miguel (eds), *Commodity Chains and Global Capitalism*. London: Praeger Publishers.

Mokyr, Joel, (ed.), *The British Industrial Revolution. An Economic Perspective*. Boulder: Westview Press 1993.

Rienert, Erik S., "The role of technology in the creation of rich and poor nations: underdevelopment in a Schumpeterian system", *Rich nations, poor nations: the long run perspective* (edited by Derek H. Aldcroft and Ross Catterall), Aldershot: Brookfield, Vt.: Elgar 1996.

Simonton, D., *A History of Women's Work 1700 to present*. London: Routledge 1998.

Soskice, David: "Divergent production regimes: coordinated and uncoordinated market economies in the 1980s and 1990s", i Kitchelt, Herbert, Lange, Peter, Marks Gary och Stephen, John D, *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*. Cambridge: Cambridge university press 2000.

Frivillig fördjupningslitteratur:

Bradley, Harriet, *Men's Work, Women's Work. A Sociological History of the Sexual Division of Labour in Employment*. Cambridge: Polity Press 1989.

de Groot, Gertjan - Schrover, Marlou (eds.), *Women Workers and Technological Change in Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. London: Taylor & Francis 1995.

Hudson, Pat & Lee, W. R. (eds.), *Women's Work and the Family Economy in Historical Perspective*. Manchester: Manchester University Press 1990.

Niskanen, Kirsti (red.), *Föreställningar om kön: ett genusperspektiv på jordbrukets modernisering*. Stockholm: Almqvist & Wicksell International 1998.

Qvist, Gunnar, *Om konsten att blifva en god flicka: kvinnohistoriska uppsatser*. Stockholm: Liber förlag 1978.

Tilly, Louise A. & Scott, Joan W., *Women, Work & Family*, New York: Holt, Rinehart & Winston 1978.

Totalt ca 3000 sidor

Kursen belyser och analyserar främst 1800- och 1900-talets ekonomisk historiska utveckling med avseende på industrialisering, internationalisering och globalisering. Tyngdpunkten i

¹⁵ "Ekonomisk historia", s. 46.

analysen ligger vid hur industrialiserade regioner och de områden som ligger utanför kärnområdet anpassar användningen av sina ekonomiska resurser till de möjligheter och begränsningar som den internationella ekonomiska strukturen ger. Internationella ekonomiska relationer analyseras med hjälp av begrepp som betalningsbalans, bytesbalans, kapitalbalans, räntenetto och direktinvesteringar. Även effekten av industrialisering och globalisering på områden som val av produktionsinriktning, produktionens rumsliga organisation, teknologisk nivå, kapitaltillgång, skuldsättning och genusarbetsdelning diskuteras under kursen.¹⁶

Kurslitteraturen täcker en period från slutet av 1600-talet till idag. Analysen av industrialiseringen tar fasta på betydande förändringar av de teknologiska och organisatoriska sätten på vilka varor och tjänster producerats. Hur internationell samverkan och kontroll sett ut över tid är ett viktigt tema i kursen. Hur strävan hos olika samhällsliga grupperingar att påverka och förbättra sina levnadsbetingelser inom ramen för den globala ekonomin genom historien behandlas. Kursen har ett uttalat mål att ta upp maktrelationer dels mellan olika grupperingar – efter nationalitet, yrkesgrupp, kön eller språkgrupp – som uppträder på enskilda historiskt, socialt och geografiskt avgränsade platser, dels mellan dessa grupperingar och grupperingar utanför de avgränsade platser med vilka det finns ekonomiska kopplingar.

Ett genusperspektiv i litteraturen tas främst upp samband med diskussionen kring övergången till industrialisering, den tidiga industrialiseringen och välfärdssystemets uppbyggnad. Flera titlar med antingen genusperspektiv eller en mer traditionellt kvinnohistorisk inriktning erbjuds studenterna i samband med PM-skrivande. I den obligatoriska litteraturen behandlas ett genusperspektiv eller kvinnohistoria på cirka 15 % av sidantalet.

Det är Deborah Simonton som i *A History of Women's Work 1700 to present* tar upp skapandet och omskapandet av kön från det förindustriella samhället till idag. Boken behandlar främst förhållandena i England men även Frankrike och Tyskland. Kvinnors arbete i hushåll, inom jordbruk, hantverk, service och industri beskrivs ingående men boken går utanför den traditionella kvinnohistoriens ramar genom att mer explicit analysera relationen mellan könen, status och makt och hur dessa förändras över tid. Fokus ligger på hur kvinnor deltagit i det ekonomiska livet men också hur kvinnor ingått i skapandet och omskapandet av värden och status. Frågor som ställs är bland annat: Varför har kvinnor i olika historisk tid inkluderats eller inte inkluderats i visst arbete, inom vissa branscher etc.? Hur har arbete och yrkeskunnande definierats och omdefinierats över tid?

Förslag på litteratur utifrån rådande kursupplägg

Genusperspektivet är som framgår av ovan totalt sett dåligt belyst i kurslitteraturen på A-nivå i ekonomisk-historia. På vissa enskilda kursmoment har dock genusperspektiv integrerats. I diskussioner med lärare påtalas ibland att grundläggande litteratur med ett genusperspektiv saknas och att det därmed är svårt att integrera i kurserna eller att det inom vissa delmoment inte går att integrera ett genusperspektiv. Om man vill öka omfattningen av kvinno- eller genushistoria i grundkursen finns två sätt att angripa problemet: att vrida fokus för kursernas syfte och innehåll eller att söka artiklar eller alternativ litteratur som problematiserar de befintliga kursernas innehåll ur ett genusperspektiv.

Nedan presenteras litteratur som utifrån min bedömning problematiserar innehållet i de idag aktuella kurserna och delkurserna. Detta ska inte ses som en komplett lista över litteratur på området utan snarare som ett mer slumpartat urval för att exemplifiera hur ett genusperspektiv skulle kunna infogas i kurslistorna och stimulera till vidare sökning.

---

¹⁶ ”Ekonomisk historia”, s. 47.

Fulltextdatabaser tillgängliga via Uppsala universitetsbibliotek ger här nya möjligheter att få tillgång till såväl nya som äldre artiklar i undervisningen.

Ekonomisk-historia A1: ”Allmän kurs” 20 poäng

Nedan ges förslag på litteratur som behandlar aktuella områden för kursen ur ett genusperspektiv. Exempel på litteratur som skulle kunna passa in i exposén från antiken till vår tid presenteras nedan. Den första behandlar kvinnor, kvinnors roll i det ekonomiska systemet under främst medeltiden. I de övrigt tas övergången till kapitalism och industrialisering upp och problematiseras utifrån ett genusperspektiv.

Kvinnor under medeltiden

Jacobsen, Grethe, ”Women’s Work and Women’s Role: Ideology and reality in Danish Urban Society, 1300-1550”, *Scandinavian Economic History Review* 31, no. 1 (1983): 2-20.

Losman, Beata, ”Kvinnor under nordisk medeltid”, *Historisk tidskrift* 1986 (106) s. 154-156.

Sharon T. Stocchia, ”Remembering the Family: Women, Kin, and Commemorative Masses in Renaissance”, *Renaissance Quarterly*, Vol. 42 Issue 4 (Winter, 1989), pp. 635-654.

Wiesner M.E. , *Women and gender in Early Modern Europe*. Cambridge 1993. 255 s.

Kön och industrialisering

Honeyman, Katrina, *Women, Gender and Industrialisation in England, 1700-1870*. London: McMillan Press Ltd (British Studies Series) 2000. 204 s.

I boken gör författaren en genomgång av den brittiska industrialiseringen utifrån ett genusperspektiv. Författaren tar i texten sin utgångspunkt i två antaganden. För det första att industrialiseringen inte kan förstås utan att hänsyn tas till kvinnlig arbetskraft. För det andra att sociala, kulturella och politiska förändringar måste förstås som genuskodade processer.

Boken behandlar inledningsvis kvinnors situation före industrialiseringsprocessen men också hur ideologin försköts till nackdel för kvinnor under 1700-talets lopp. Därefter behandlas ingående kvinnors arbete och dess betydelse för enskilda branscher, regioner och för industrialiseringen i stort. Könskodning av arbete, var kvinnor återfinns på arbetsmarknaden, löneskillnader och hur dessa skillnader mellan manlig och kvinnlig arbetskraft utnyttjats under industrialiseringsprocessen, behandlas. Dessutom problematiseras begreppen hem och arbete i konstruktionen av olika genusidentiteter men också kön som skapande av klass. I stort sett ger boken en god inblick kvinnors situation, förändrade villkor och könsarbetsdelningens funktion under industrialiseringen. Honeyman visar att arbetskraftens kön spelade roll för hur industrier förändrades men också att industrialiseringsprocessen påverkade hur ”man” och ”kvinna” skapades. Texten är helt inriktad på engelska förhållanden, men resultaten överensstämmer väl med de senaste decenniernas forskning kring svenska förhållanden.

Tilly, L.A. – Scott, J.W., *Women, work and family*, New York: Routledge 1989. 274 s.

Women, work and family undersöker ett traditionellt ekonomisk historiskt problem men med kvinnor. I texten behandlas hur industrialiseringen påverkade kvinnors och mäns arbete och framförallt familjens roll i ekonomin. Boken belyser hur produktionsförhållanden och familjestruktur påverkar kvinnors produktiva och reproduktiva arbete, men också hur det ekonomiska systemet sätter gränser för hur familjer kan organiseras. Fokus ligger på ekonomi, demografi och familjemönster. I bokens första del behandlas familjeekonomin, den gifta och ogifta kvinnans roll i den före industrialiseringen i England och Frankrike. I den andra delen behandlas övergången till ett familje-löne-system, där både kvinnor och män i en växande arbetarklass blev lönearbetare. I den tredje delen behandlas övergången till familjen som konsumtions- och reproduktionsenhet och förändringar i kvinnors arbete under efterkrigstiden.

Wikander, Ulla, *Kvinnorarbete i Europa 1789-1950. Genus, makt och arbetsdelning*. Stockholm: Atlas akademi 1999. 198 s

Boken behandlar förutsättningarna för lönearbete och kvinnors arbetsvillkor från industrialiseringens början till dess industrisamhället stod på sin höjdpunkt. Den tar framförallt upp kvinnors arbete i förhållande till mäns, hur kvinnor har gått in och ut ur lönearbete de senaste 200 åren, hur arbeten definieras som "manliga" respektive "kvinnliga". I vågor har dessa definitioner ifrågasatts och maktrelationer förskjutits. Ulla Wikander följer dessa vågor i industrialiseringens spår och visar hur ekonomiska uppgångar och kriser både sätter i gång materiella och mentala krafter för förändring. Exempel tas från Sverige, de övriga nordiska länderna men även England, Tyskland, Österrike, Belgien, Spanien m.fl. länder. Genom jämförelser mellan västeuropeiska länder vill Wikander visa att den industriella och demokratiska utvecklingen inte entydigt lett till vare sig en ökad jämlikhet på arbetsmarknaden eller en större ojämlikhet.

Honeyman, Katarina – Goodman, Jordan (1991), "Women's Work, Gender Conflict, and labour Markets in Europe, 1500-1900", *The Economic History Review*, Vol. 44, Issue 4 (Nov. 1991), pp. 608-628.

Föreställningar om kön: ett genusperspektiv på jordbrukets modernisering, (red.) Kirsti Niskanen. Stockholm: [Ekonomisk-historiska institutionen, Univ.]: Almqvist & Wiksell 1998.

Fördjupningskurser A1

För delstudien "Finansiella system" har färre bra exempel på texter hittats. På den ekonomisk-historiska institutionen i Uppsala har dock området berörts i licentiatavhandlingar av Hilda Hellgren och Kristina Lilja. Om perspektivet vidgas mot strategier före existensen av en välfungerande kapitalmarknad kan Anita Göransson's artiklar som nedan presenteras under "Företag, marknader och finansiella system" vara intressanta.

En internationell utblick på temat kvinnors förmögenhetsinnehav är:

Jones, Alice Hanson, "The Wealth of Women, 1774" i Goldin, Claudia – Rockoff (eds.) *Strategic factors in Nineteenth Century American Economic History. A Volume to Honor Robert W. Fogel*. University of Chicago Press 1992. 21 s.

I artikeln görs en skattning av mäns och kvinnors förmögenhet i bl.a. New England 1774 och sätts i relation till amerikansk arvsrättspraxis och kvinnors begränsade försörjningsmöjligheter. Män innehade nästan dubbelt så stor förmögenhet som kvinnor, men skillnaden minskar markant om man exkluderar fast egendom. Resultaten sätts dock inte in i något större ekonomiskt eller samhälleligt sammanhang.

Ladd, Helene F., "Equal Credit Opportunity: Women and Mortgage Credit", *The American Economic Review*, Vol. 72, No. 2, pp. 166-170.

Artikeln behandlar amerikanska förhållanden under 1970- och 1980-talen.

Ekonomisk-historia A3: "Ekonomi och samhälle"

Delkursen har idag inte något större inslag av kvinnohistoria eller genusperspektiv. Den ovan presenterade litteratur som behandlar industrialiseringen ur ett kvinno- och genusperspektiv kan vara relevant även på denna kurs. Det finns även artiklar om svensk arbetsmarknad i ett genusperspektiv som anknyter till Schöns bok "Sveriges moderna ekonomiska historia". Dessutom har studenter på samhällsvetarprogrammet skrivit en temauppsats som granskar Schöns modell ur ett genusperspektiv, vilken skulle kunna diskuteras inom kursens ramar (Helene Billner – Mio Fredriksson – Max Thorén, "Schön, kön och obalans", temaarbete HT 2001, Samhällsvetarprogrammet (opublicerad uppsats Uppsala universitet). 29 s.

Litteratur som kan vara användbar på kursen är:

Furuåker, B., "Vad händer med kvinnors jobb när den offentliga sektorn bantas? i Ds 1993:8 *Kvinnors arbetsmarknad. 1990-talet – återtågets årtionde?* 24 s.

Om man vill ha en teoretisk vinkling och problematiserar traditionella ekonomiska teorier utifrån ett genusperspektiv finns också flera kortare texter att ta in på kurslistorna:

Folbre, Nancy, *Who pays for the children?* London: New York: Routledge 1994. (Inledningskapitlet)

Kvinnovetenskaplig tidskrift specialnummer *Kvinnor och ekonomi* 3/2002

Ekonomisk-historia A4: "Företag, marknader och finansiella system" **10 poäng**

Inte heller denna kurs har ett integrerat genusperspektiv. Med tanke på kvinnors företagande och dess under lång tid speciella rättsliga särställning vore dock kön som analytiskt begrepp inte endast möjligt utan angeläget att inlemma i kursen nuvarande utformning.

Litteratur som redan finns på fördjupningskurser inom A1, och som är lämplig, är Christin Bladhs (1997) "Kvinna med eget företag" och Anita Göransson (1990) "Kön, släkt och ägande. Borgerliga maktstrategier 1800-1850".

Andra exempel är:

Göransson, Anita, "Gender and Property Rights: Capital, Kin, and Owner Influence in Nineteenth- and Twentieth-Century Sweden", *Business History*, vol. 35, no. 2, April 1993. 22 s

Artikeln belyser utvecklingen av institutioner och problematiserar uppkomsten av industrikapitalism och konstruktionen av företag som ekonomisk entitet ur ett genusperspektiv. De tidiga industrialisterna och deras efterföljare är nästan bara män. I denna artikel ställs frågor som: Stämmer denna bild och i så fall varför har det varit så? Finns det någon systematisk relation mellan kön och ekonomisk makt – i historien och idag? Göransson tar sin utgångspunkt i utvecklingen av ägande- och nyttjanderätt, med diskussion om tillgång till marknaden och separationen mellan ägande och management i Sverige från 1800-talet till

idag. Förändringen i ägande och management kan ses som en övergång från formella till informella begränsningar av kvinnors ägande- och nyttjanderättigheter. Artikeln ger såväl en teoretisk bas som rikligt med empiriska exempel.

Ågren, Maria, ”Fadern, systemen och brodern. Makt- och rättsförskjutning genom 1800-talets egendomsreformer”, *Historisk Tidskrift*, nr 4 1999. 25 s.

I artikeln behandlas ett för äganderätten centralt tema: arvsrätt och testamentsreformer. 1800-talets Sverige präglas av stora institutionella förändringar. Flera av reformerna var första steget mot en ökad rättslig jämställdhet mellan kvinnor och män. De ledde även till väsentlig maktförskjutning såväl mellan man och kvinna som mellan äldre och yngre generationer. Fokus i artikeln ligger på 1845 års arvsrätt, som gav systrar samma arvsrätt som sina bröder, och 1857 års testamentsreform där fädernas makt över egendomar precisades. I artikeln skildras den samtida debatten inför förändringarna i lagstiftningen och tänkbara orsaker till varför utifrån ett socioekonomiskt perspektiv.

Ericsson, Tom, ”Kvinnor, familj och småföretagande i det sena 1800-talet” i T. Ericsson – A. Guillemot (red.) *Individ och struktur i historisk belysning. Festskrift till Sune Åkerman*. Umeå 1997. 20 s

Genom att skildra ett levnadsöde – modehandlerskan Emma Johanna Brandt och andra kvinnliga näringsidkare i Härnösand, Umeå och Sundsvall vid slutet av 1800-talet – förs läsaren in i problematiken kring kvinnor som småföretagare. Författaren ger dessutom en översikt av forskning på området. Kvinnor, främst änkor och ogifta, har långt före näringsfriheten drivit egen rörelse. De gifta kvinnornas andel ökade efter näringsfriheten 1865. Lagen förbjöd dock kvinnor att vara ekonomiskt ansvariga för företaget. De gifta kvinnorna var därmed tvungna att ha en man som tog det ekonomiska ansvaret och kvinnornas rörelse ingick ofta i en familjestrategi och följde livscykel. Kvinnorna var ofta gifta med butiksägare och när barnen växt upp startade de egna butiker inom förknippade med sysslor som kvinnor traditionellt utfört i hemmet. De ogifta kvinnorna hade andra strategier. Någon arbetsmarknad fanns knappast för kvinnor före slutet av 1800-talet och egen rörelse var en av få försörjningsmöjligheter.

Norlander, Kerstin, ”Att vara kvinnlig kapitalist”, *Historisk Tidskrift* 1992:4, 24 s

Artikeln beskriver hur systrarna Anna Hierta-Retzius och Ebba Lind af Hageby hanterade sin situation som stora aktieägare i Liljeholmens stearinfabrik efter sin fars bortgång. Med den nya giftermålsbalken 1874 fick de, från att ha varit omyndiga, möjlighet att förfoga över sina förmögenheter. I skildringen ger Norlander en tydlig bild av de möjligheter kvinnliga kapitalägare hade kring sekelskiftet men också vilka gränserna för deras handlingsutrymme var. De båda systrarna utvecklade en dubbel strategi där de å ena sidan offentligt verkade för gift kvinnors rätt till sin egendom i den borgerliga kvinnorörelsen och å andra sidan i sin privata praktik intog en mer traditionell underordnad kvinnoroll. Förklaringen söker Norlander i systrarnas uppfostran till filantropiskt arbete, att de levde i en brytningstid där hushållet gick från produktions- och reproduktionsenhet till reproduktionsenhet samt den ojämlika maktrelationen inom äktenskapet. Inom det borgerliga samhällsskiktet formulerades i brytningstiden en ny typ av kvinnlig- och manlighet. En process som den borgerliga kvinnorörelsen försökte vara med att forma med krav på äganderätt, rösträtt osv. Systrarna Anna och Ebba kom endast en bit på vägen trots sin privilegierade ställning eftersom äktenskapets yttre ramar reglerades av lagar som öppet underordnade hustrun under mannen.

På samma tema:

Norlander, Kerstin, "Women Capitalists and the Industrialization of Sweden", *Umeå Papers in Economic History* no. 12, 1994. 18 s

Sundin, Elisabeth, "Osynliggörandet av kvinnor – exemplet företagare" i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 1, årg. 9, 1988.

Artikeln anknyter till de tidigare nämnda artiklarna om kvinnligt företagande men utgår från dagens debatt om "bristen" på kvinnliga företagare. Med hjälp av statistik om kvinnligt företagande under 1900-talet och hur kvinnligt och manligt företagande fördelas mellan olika sektorer ifrågasätts myten att kvinnligt företagande är något nytt.

"Nya" områden knyter an till flera delkursers innehåll: skapande av manligheter och etnicitet

de los Reyes, Paulina, *Folkhemmets paradoxer*, KVT 2000:2, s. 27-47.

Ethnicity, gender and social change, (eds.) Rohit Barot - Harriet Bradley - Steve Fenton . New York, N.Y.: St. Martin's Press 1999. 249 s.

Humlesjö, Inger, "Manlighetskonstruktion i arbetarhistoria och fackföreningar", *Häftan för kritiska studier*, 1998 (31:3), s. 3-13.

Tosh, John, (1998), "What should historians do with masculinity? Reflections of Nineteenth Century Britain" i *History Workshop Journal* 38/1994.

Hearn, Jeff, "Deconstructing the dominant: making the one(s) the other(s)", *Organisation* 3(4) 1996, s.611-626.

Hearn, Jeff, The Implications of Critical Studies on Men, *Nordic Journal of Women Studies* 3(1) 1997, s.48-60.

Hearn, Jeff, Theorising Men and Men's Theorizing: Men's Discursive Practises in theorizing men, *Theory and Society* no 27 (6) 1998, 781-816.

Men, gender divisions and welfare, (eds.) Jennie Popay - Jeff Hearn – Jeanette Edwards. New York : Routledge 1998. 347 s.

Roper, Michael, *Masculinity and the British Organisation man since 1945*. Oxford 1993.

Några övriga titlar med relevans för kurserna och undervisande lärare

Göransson, Anita, "Kön som analytisk kategori i den ekonomiska historien" i *Kvinnovetenskapens Vadan och Varthän*. Göteborg 1996. 18 s.

Artikeln är en bra introduktion i var genusforskningen befinner sig idag. I artikeln belyser Göransson bl. a. könskonstruktionens betydelse för samhällsförändring och ställer frågor kring ägande och arbete utifrån ett genusperspektiv.

Hirdman, Yvonne, *Genus – om det stabilas föränderliga form*. Stockholm: Liber 2001. 203 s.

Boken ger en god inblick dels i vad historia ur ett genusperspektiv är, dels en översiktlig skildring av svensk historia från industrialisering och rösträttskrav via

välfärdstatens grundande till idag där kvinnors och mäns roll och handlande i historien problematiseras.

Wahl, Anna, ”Att undervisa i kvinnovetenskap” i *Lärdomar och lärande – nordiskt symposium om undervisning i kvinno- och könsforskning*. Stockholm 1998.

SOU 1997:135, *Ledare, makt och kön*, Nyberg – Sundin (red), Stockholm: Fritzes 1997.

Reskin, B. – Padavic, I., *Women and Men at Work*. Thousand Oaks, Calif.: Pine Forge 1994. 180 s.

Wikander, Ulla, ”Periodisering av kapitalismen – med kvinnor” i Christina Eriksson (red.) *Genus i historisk forskning*. Lund: Studentlitteratur 1993.

SOU 1998:6, ”Betänkande från kvinnomaktutredningen”. Stockholm: Fritzes 1998.

SOU 1998:3, ”Välfärdens genusansikte”. Stockholm: Fritzes 1998.

Kvinnomaktutredningen är en rik källa att ösa texter ur som inte ska glömmas bort, även om det här endast finns några få representerade i denna genomgång. Dessutom finns flera artiklar med genusperspektiv på arbete, hälsa och karriär att hämta hem från Arbetslivsinstitutets hemsida www2.niwl.se/forlag.

Ekonomisk-historia B

Val av metod och teori är viktiga i formandet av vad som betecknas som tillhörande ett vetenskapligt ämne och inte. Men på metodmomentet upptar inte ett genusperspektiv någon större plats. Här skulle inslaget av artiklar med ett genusperspektiv kunna ökas. Jarrick – Söderberg nämner bland annat Anita Nybergs studie av kvinnors arbete där hon visar att uppgifterna i den offentliga statistiken ger en grovt missvisande bild av kvinnors förvärvsarbete. Hennes artiklar på detta tema kunde vara intressant att föra in och man skulle även kunna tänka sig att studenterna får läsa fler artiklar med ett genusperspektiv under dessa övningar.

Det har även utkommit en lärobok i historisk metod med ett uttalat genusperspektiv, *Genusperspektiv i historia. Metodövningar*. Syftet är att komplettera de existerande läroböckerna i metod. Utifrån de i boken presenterade metodövningarna som visar hur man utifrån olika typer av källmaterial och för olika tidsperioder kan bedriva forskning ur ett genusperspektiv. Boken erbjuder sju olika övningar. Den första är gjord av Dick Harrison och behandlar medeltiden, närmare bestämt medeltida schablonbilder av kvinnor utifrån texter om drottning Balthild. Den andra är gjord av Malin Grundberg och behandlar hur Erik XIV och Karin Månsdotter framställs i samtida källor och senare litteratur. Den tredje är gjord av Carola Nordbäck och behandlar maktrelationer mellan könen inom äktenskapet under 1690-talet. Den fjärde övningen är gjord av Eva Helena Ulvros och behandlar genusrelationer utifrån familjbrev skrivna av adel, präster, borgare, militärer och borgerskap. Tyngdpunkten i övningen ligger på att lyfta fram synen på äktenskap och kärlek, relationerna mellan makar, föräldrar och barn, samt kvinno- och mansideal. Den femte övningen är gjord av Åsa Karlsson Sjögren och behandlar riksdagsdebatten om lika arvsrätt 1834. Den sjätte övningen är gjord av Lars Hansson. Den tar upp användandet av statistik inom historisk forskning och exemplifierar de problem man kan stöta på när man med hjälp av offentlig statistik försöker tränga in i de förhållanden som legat till grund för statistiken. Exemplet tas från slakt- och

charkindustrin. Den sista övningen är gjord av Sanimir Resic och behandlar krigare som mansideal under 1900-talet.

Anita Nyberg, "Vad är förvärvsarbete?", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1987(8:1), s. 54-65.

Inger Jonsson, "'Arbetsökande kvinnor göra sig icke besvär" : kvinnors arbete på industriorten Ljusne under 1930-talet", *Historisk tidskrift* 1987(107), s. 96-113.

Genusperspektiv i historia. Metodövningar, Magnus Perlestam (red.). Stockholm: Studentlitteratur 2001.

Förändringar genomförda till VT 2002

Denna studie har genomförts på den kurslitteratur som ingick i undervisningen under ht 2001. Att studien har genomförts är ett resultat av ett intresse att i en större utsträckning föras in ett genusperspektiv i undervisningen, därför har ett förändringsarbete också påbörjats under studiens gång. Till vt 2002 har kurslistorna reviderats något. De förändringar som påverkar bedömningen av i vilken omfattning ett genusperspektiv finns representerat i kurslitteraturen är att Hirdmans *Kvinnohistoria* har utgått på det första momentet av den kronologiska översiktskursen. Istället har Honeymans *Women, Gender and Industrialization in England 1700-1870* tagits in som kurslitteratur. Det andra momentet av den kronologiska översiktskursen har kompletterats med Wikanders *Kvinnoarbete i Europa 1789-1950: genus, makt och arbetsdelning*. Fördjupningskursen "Befolkning, ekonomi och ekologi" som helt saknat ett genusperspektiv har även bytts ut mot fördjupningskursen "Jordbruket i den ekonomiska utvecklingen", som åtminstone i viss mån integrerar ett genusperspektiv. Fördjupningskursen "marknader och företagsutveckling" som integrerar ett genusperspektiv har ersatts med "Välfärdsstaten" som likaså har litteratur som väl integrerar genusperspektivet. På A4 har Christine Bladhs "Kvinna med eget företag", i SOU 1997:113, lagts in på kurslistan. Även på kursen "Industrialisering, internationalisering och globalisering" på B-nivån har ytterligare litteratur med ett genusperspektiv integrerats. I behandlingen av välfärdsstaten i den moderna ekonomin har två artiklar av Jane Lewis och Lena Sommestad tagits med i den obligatoriska kurslitteraturen. (Lewis Jane: "Gender and the development of welfare regimes, i *Journal of European social policy* 2, nr 3: ss. 159-73. Sommestad, Lena: "Welfare state attitudes to the male breadwinning system: The United states and Sweden in comparative perspective", i *International review of social history* 42 (1997), ss. 153-174).

Sammanfattande synpunkter

Denna genomgång har gjorts utifrån de kurser som gavs HT 2001. Granskningen visar att ett genusperspektiv finns representerat i kurslitteraturen, men att det utgör endast en liten andel av det totala sidantalet. Totalt sett tas kön eller kvinnor i den ekonomiskhistoriska utvecklingen upp på en fjärdedel av kurslitteraturens sidor på A-nivå och i än mindre utsträckning på B-nivå. Omfattningen av genushistoria fördelar sig dock ojämnt mellan olika kurser och kursmoment.

Studenter som läser en variant av grundkursen i ekonomisk historia (A3 och A4) får i princip nästan ingen kunskap om det historiska skeendet utifrån ett genusperspektiv. Genus tas inte heller upp i någon större omfattning på B-kursens teori- och metodmoment. Övriga studenter på grundkurserna möter ett genusperspektiv, men även här skiljer det kraftigt mellan olika delmoment och är inte alltid väl integrerat med kursinnehållet i övrigt. Undantaget från denna bild är kvällskursen ”Kvinnor, män, makt och försörjning” 10 poäng, som ges en gång per år. Med denna bild som bakgrund förefaller det som om det är en bit kvar till målet i institutionens och Uppsala universitets jämställdhetsplan: att studenterna i möjligaste mån möter ett genusperspektiv i sin utbildning.

Ett påfallande problem är att grundböckerna som studenterna läser sällan eller aldrig har ett integrerat genusperspektiv. I de grundläggande läroböckerna förefaller den ekonomiska historien huvudsakligen vara könlös, eller underförstått följa mannen som norm. Vid sidan av denna presentation läggs kvinnor till på ett fåtal sidor. Dessa behandlar framförallt kvinnors erfarenheter under industrialiseringen och deras intåg på arbetsmarknaden under efterkrigstiden. Detta gör det nödvändigt att tillgodo se behovet med ”speciallitteratur” och artiklar, något som enstaka lärare framgångsrikt har gjort. I dessa problematiseras förhållandena mellan kvinnor och män samt dess följder. Kvinnor och män framstår som aktiva subjekt, men där relationen mellan könen och vad som anses vara ”Kvinna” och vad som anses vara ”Man” kan hjälpa till att förstå allt från den svenska välfärdsstatens utformning till skillnader i tillgången till makt mellan könen. I de flesta fall är denna problematisering utifrån ett genusperspektiv väl integrerad i kursens övergripande upplägg, men långt ifrån alltid. Alltså fyller artiklar här en viktig funktion. Ett problem vid urval av litteratur på detta sätt är dock kostnaderna för rättighet till kopiering. Detta problem kan idag delvis kringgås genom den utökade tillgången till fulltextdatabaser via universitetsbiblioteket, men är inte helt löst.

Genomgången visar att ett genusperspektiv utan större svårighet låter sig integreras på flera delmoment och att det finns ett rikt utbud av artiklar och böcker som problematiserar olika områden inom ekonomisk historia utifrån ett genusperspektiv. Det förefaller som om artiklar har varit lättare att integrera i befintliga kursupplägg, då de ofta mer direkt anknyter eller problematiserar grundböckernas texter, än exempelvis antologier med syfte att i ett bredare perspektiv belysa kvinno- eller genushistoria.

Ett problem är dock att flera av de undervisande lärarna, som inte själva i sin forskning kommit i kontakt med litteratur och undersökningar med ett genusperspektiv, har haft få möjligheter att orientera sig på området under utbildningen. Inom grundutbildning på institutionen är ett genusperspektiv inte framträdande i kurslitteraturen och på forskarutbildningsnivå har det inte funnits någon genushistorisk/genusteoretisk kurs. Kompetensuppbyggnaden inom området är därmed föga framträdande. I samband med initiativet till denna studie har även en forskarutbildningskurs i genusteori utvecklats. Denna kurs gavs HT 2002. Under 2003 inleddes även en seminarierie med tema ”Genus i ekonomisk-historia” som särskilt vänder sig till undervisande lektorer och doktorander.

Det är också fler doktorander vid institutionen, och även disputerade forskare, som återigen intresserar sig för ekonomisk-historiska problem utifrån ett genusperspektiv. En rik flora av forskning, särskilt inom områden som genus och arbete, men även skapandet av manligheter och dess konsekvenser studeras samt många andra aspekter på att vara man och kvinna och vad som har förknippats med det genom tiderna. Forskning med genusperspektiv finns nu även integrerad i forskning inom projekt som inte uttalat definieras som ”genushistoria” och forskningen kan idag även sägas vara mer integrerad i institutionens dagliga verksamhet än vid början av 1990-talet. Detta bör, tillsammans med de särskilda ansträngningar som gjorts från institutionens sida, öka och sprida kunskapen på området inom institutionen och även inom lärarkåren.

På institutionen har arbete med att revidera kurslistorna initierats i samband med att denna genomgång gjorts. Detta har lett till att studenterna sedan ht 2002 i något större utsträckning än tidigare terminer kommer att möta ett genusperspektiv i kurslitteraturen. Men arbetet måste ske fortlöpande.

Om institutionen önskar att integrera ett genusperspektiv mer genomgående i utbildningen är även vilka kurser och delkurser som ges och kursernas målbeskrivningar av intresse. I valet av vilka kurser som ges sätts också gränser för i vad mån kön som kategori blir synlig. Detta är viktigt att ha för ögonen i den vidare kursutvecklingen.

Avslutningsvis bör det dock betonas att denna undersökning endast tar upp antalet sidor och i vilken mån innehållet på dessa anknyter till syfte och mål i kurserna och delkurserna. Det är viktigt att betona att denna genomgång inte säger något om vilket utrymme genusperspektivet ges i undervisningen totalt sett. Studenterna kan å ena sidan möta en undervisning med ett integrerat genusperspektiv utan att det finns explicit representerat i kurslitteraturen eller endast utgör en liten andel av sidantalet på en kurs. Å andra sidan kan kurslitteratur med ett genusperspektiv behandlas av lärare vid undervisningstillfällen och i tentamen på ett sätt som sänder signaler om att området inte är centralt. Hur och i vilken mån ett genusperspektiv förmedlas av undervisande lärare på föreläsningar, seminarier och tentamina vet vi inte utifrån denna studie, men det är minst lika viktigt för den kunskap som studenterna erhåller och den bild av ämnet vi förmedlar.